

TAMPERE

PISPALA, MÄKIKATU 35 (1000030680)

1. MAAILMANSODAN AIKAISEN PUOLUSTUSVARUSTUKSEN DOKUMENTOINTI 2018

FM Ulla Moilanen
Pirkanmaan maakuntamuseo



PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO



TAMPERE

PISPALA, MÄKIKATU 35

1. maailmansodan aikaisen puolustusvarustuksen dokumentointi

30.5.–4.6.2018

Ulla Moilanen

Pirkanmaan maakuntamuseo

Kannen kuva: Yleiskuva 1. maailmansodan aikaisesta rakenteesta Mäkikatu 35:n pihapiirissä. Kuva: Ulla Moilanen, KYY 294:14.

Tiivistelmä

Pirkanmaan maakuntamuseo teki arkeologisen dokumentoinnin Tampereen Pispalassa sijaitsevasta ensimmäisen maailmansodan aikaisesta puolustusvarustuksesta, joka on kiinteä muinaisjännös (rekisterinro 1000030680). Rakenne dokumentoitiin mittaamalla ja valokuvaamalla. Dokumentaatiota haittasi merkittävästi rakenteen käyttäminen varastona, minkä vuoksi se oli täynnä mm. puutavaraa. Sijaintitiedot voitiin kuitenkin määrittää täsmällisesti ja sen pohjalta muinaisjännösrajaus voitiin päivittää todellista sijaintia vastaavaksi.

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kunta: Tampere

Kaupunginosa: Pispala

Tutkimuskohde: Mäkikatu 35 (1000030680).

Tutkimuksen laatu: Dokumentointi

Kohteen ajoitus: 1. maailmansota (1915-17)

Ehdotus suojelustuksesta: Kiinteä muinaisjäännös

Peruskartta: 212309 Tampere

Tutkimustaho: Pirkanmaan maakuntamuseo

Kenttätyönjohtaja: FM Ulla Moilanen

Tutkimuksen ajankohta: 30.5.–4.6.2018

Digitaalikuvat: KY 294: 1-16

Aikaisemmat tutkimukset: 2013 Ulla Lähdesmäki ja Vadim Adel, tarkastus

Raportin sivumäärä: 16 s. + 2 liites.

Alkuperäinen raportti: Pirkanmaan maakuntamuseo

Kopiot: Museoviraston arkisto, Tampereen kaupunki

Sisällysluettelo

Sijaintikartat	6
1. Johdanto	8
2. Tutkimushistoria ja taustatiedot rakenteesta	9
3. Pispalan linnoittaminen 1. maailmansodan aikana	9
4. Kenttätöön kulku ja havainnot	10
5. Yhteenveto	15
6. Kohdekuvaus	15
Lähteet	16
Liitteet	
Liite 1: Kartta rakenteista	
Liite 2: Kartta muinaisjäännösalueen rajauksesta	

Sijaintikartat

Lähestymiskartta



Taustakartta © MML (Ei mittakaavassa)

Sijaintikartta Mäkikatu 35 sijainti Pispalassa.



Taustakartta © Tampereen kaupunki (Ei mittakaavassa)

Sijaintikartta: Osoitteessa Mäkikatu 35 sijaitsevan puolustusvarustuksen sijaintikohta Pispalassa sinisellä ympyrällä merkittynä. Taustakartta © Maanmittauslaitos.



1. Johdanto

Pirkanmaan maakuntamuseo teki arkeologisen dokumentoinnin Tampereen Pispalassa ensimmäisen maailmansodan aikaisella puolustusvarustuksella (Mäkikatu 35, muinaisjäännösrekisterin tunnus 1000030680). Tutkimus liittyi Pispalassa meneillään olevaan kaava-hankkeeseen ja sen tarkoituksena oli tarkentaa kohteen muinaisjäännösrajausta ja sijaintitietoja sekä muinaisjäännöstietojen päivittäminen.

Tutkimuksesta vastasi FM Ulla Moilanen. Työ tehtiin touko-kesäkuussa 2018. Esi- ja jälkitöihin oli varattu yhteensä kolme päivää ja kenttätyöhön yksi päivä. Esitöissä tutustuttiin Pispalan historiaan ensimmäisen maailmansodan aikana sekä kohteen aikaisempaan tarkastukseen. Kenttätyössä rakenne mitattiin ja sen tarkat sijaintitiedot merkittiin ylös. Rakennetta dokumentoitiin piirtämällä ja valokuvaamalla. Jälkitöissä esityömateriaalin ja kenttätyöhavaintojen pohjalta koottiin raportti. Digikuvat on luetteloitu Siiri-tietokantaan, johon on liitetty myös tutkimusraportti. Alkuperäistä raporttia säilytetään Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa, ja kopiot siitä on toimitettu Museovirastolle sekä Tampereen kaupungille.

Sää tutkimuksen aikaan oli puolipilvinen. Rakenteen dokumentointia haittasi merkittävästi sen käyttäminen varastona, sillä se oli täytetty kattoon saakka mm. puutavaralla ja erilaisilla putkilla. Myös rakenteen ulkopuolelle oli nostettu levyjä yms.

Tampereella 4.6.2018

2. Tutkimushistoria ja taustatiedot rakenteesta

Mäkikatu 35:ssä sijaitsevaa rakennetta ei ole tarkastettu Pispalan alueen aikaisemmissa inventoinneissa. Ulla Lähdesmäki ja Vadim Adel ovat tehneet paikalla tarkastuksen vuonna 2013 sen jälkeen, kun maakuntamuseolle oli tehty ilmoitus mahdollisesta betonirakenteisesta bunkkerista tontilla. Katselmuksessa todettiin, että pohjois-etelä-suuntaisen pihan eteläpäässä on 1900-luvun alun puolustusvarustukseen kuuluva betonirakenne, mahdollinen ampumasuoja, johon on liitetty myöhemmin uudempi kellarikäyttöön tarkoitettu betonirakenne varustuksen länsipuolelle. Uudempi osa on osittain kiinni puolustusvarustuksessa. Kumpaakin rakennetta on käytetty kellarina noin 1960-luvulta lähtien. Puolustusvarustus on rakennettu karkeasta, runsaasti kiviä sisältävästä betonista. Sen katto on länsireunasta viistottu ampumasuojille ominaiseen tapaan. Osa länsi- ja pohjoisseinästä on rikkoutunut. Betonisen katon sisäpinnassa on puurakenteen jättämiä muotoja. Varustus on ollut kokonaan maan peittämä ja se oli tullut esille pihalla tehdyissä kaivutöissä.

3. Pispalan linnoittaminen 1. maailmansodan aikana

Venäjän armeija rakensi Tampereen Pispalanharjulle linnoitusjärjestelmän vuosina 1915-1917. Tästä linnoitusjärjestelmästä on jäljellä joitakin betonisia rakenteita. Vadim Adel on Pispalan inventoinnin 2008 yhteydessä etsinyt linnoituslaitteista tietoa erilaisista arkistolähteistä. Karttoja, suunnitelmia tai muita dokumentteja ei kuitenkaan löytynyt Kansallisarkistosta, Sota-arkistosta, Hämeenlinnan maakunta-arkistosta tai Tampereen kaupunginarkistosta. Adel onnistui kuitenkin löytämään Venäjän sotahistoriallisesta arkistosta Moskovasta Suomen puolustus suunnitelmiin liittyviä yleiskarttoja ja Pispalan puolustusasemaa koskevia alkuperäisiä asiakirjoja. Niiden mukaan Pispalan tukikohta oli mahdollisesti tarkoitettu yhden tai kahden jalkaväkijoukon käyttöön. Linnoitukseen kuului kolme yhdyshaudoilla toisiinsa liitettyä taisteluhautalinjaa sekä konekivääriasemia ja korsuja. (Adel 2008; 2009)

4. Kenttätöön kulku ja havainnot

Kenttätöissä Mäkikatu 35:n pihalla oleva betonirakenne mitattiin ja sen tarkat sijaintitiedot merkittiin ylös. Rakenne dokumentoitiin piirtämällä ja valokuvaamalla. Rakenteen käyttäminen varastona kuitenkin haittasi dokumentointia merkittävästi, sillä se oli täytetty kattoon saakka mm. puutavaralla ja erilaisilla putkilla (kuvat 1-9). Myös rakenteen ulkopuolelle oli nostettu levyjä yms. Maakellari oli niin täynnä tavaraa, että sen sisäosia ei voitu dokumentoida. Koko rakenteen tarkka sijainti voitiin kuitenkin merkitä tarkasti kartalle ja muinaisjäännösrekisteriin merkitty muinaisjäännösrajaus voitiin päivittää vastaamaan rakenteen todellista sijaintia. Rakenteita on myös piirretty liitekarttaan 1.



Kuva 1. Puolustusvarustuksen kulkuaukko kuvassa vasemmalla, lännestä nähtynä. Oikealla näkyvän muurin taakse jää maakellari. Muurin eteen on kasattu irtokiviä ja hiekkaa pengerrykseksi. Kuva: Ulla Moilanen, KYY 294:2.



Kuva 2. Puolustusvarustuksen kulkuaukko kuvassa vasemmalla lännestä nähtynä, oikealla maakellarin sisäänkäynti.
Kuva: Ulla Moilanen, KY 294:3.



Kuva 3. Puolustusvarustuksen sisätilaa kulkuaukolta lännestä nähtynä. Sisätilaa on käytetty varastona. Kuva: Ulla Moilanen, KY 294:4.



Kuva 4. Puolustusvarustuksen sisätiloja oli erittäin hankala kuvata rakenteeseen varastoidun runsaan tavaramäärän vuoksi. Kuvassa kattorakennetta. Kuva: Ulla Moilanen, KY 294:7.



Kuva 4. Puolustusvarustuksen seinä ja kattorakenteita. Kuva: Vadim Adel, KY 289: 2.



Kuva 5: Linnoituslaitteen seinä- ja kattorakennetta. Vasemmalla kellarin kulkuaukko, oikealla nykyinen kulkuaukko puolustusvarustukseen. Kuva: Vadim Adel, KY 289: 3.



Kuva 6. Linnoituslaitteen seinä- ja kattorakennetta sekä kellarin eteinen taustalla. Kuva: Vadim Adel, KY 289: 4.



Kuva 7. Linnoituslaitteen seinä- ja kattorakennetta. Kuva: Vadim Adel, KY 289: 6.



Kuva 8. Yleiskuva Mäkikatu 35:n pihapiiristä ja rakenteista pohjoisesta 2018. Puolustusvarustuksen edustalle on nostettu iso levy. Pihapiiriin on kasattu myös runsaasti kiviä ja hiekkaa. Kuva: Ulla Moilanen, KY 294:16.



Kuva 9. Yleiskuva Mäkikatu 35:stä vuonna 2013 tehdyn arkeologisen tarkastuksen aikaan, jolloin rakenne on ollut hieman enemmän esillä. Kuva: Vadim Adel, KY 289: 1.

5. Yhteenveto

Mäkikatu 35:ssä tehtävää dokumentointia haittasi merkittävästi rakenteen käyttäminen varastona. Tarkempi dokumentaatio on mahdollista tehdä ainoastaan rakenteen ollessa tyhjä ylimääräisistä tavaroista. Rakenteen tarkka sijainti voitiin kuitenkin mitata, samoin rakenteen sisä- ja ulkomitat. Näiden pohjalta muinaisjäännösrekisterin rajausta päivitettiin vastaamaan rakenteen todellista sijaintia (ks. liitekartat 1 ja 2).

6. Kohdekuvaus

Kohdenimi: Mäkikatu 35 (muinaisjäännöstunnus 1000030680)

Kunta: Tampere

Kaupunginosa: Ylä-Pispala

Muinaisjäännöstyyppi: Puolustusvarustukset

Tyypin tarkenne: Suojahuoneet, konekivääriasemat

Ajoitus: Uusi aika

Selkeä ajoitus: 1. maailmansota (1915-17)

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Peruskartta: 212309 Tampere

Koordinaatit: P1 (ETRS-TM35FIN) 6823332 P2 (ETRS-TM35FIN) 6823342
I1 (ETRS-TM35FIN) 325025 I2 (ETRS-TM35FIN) 325035

Koordinaattiselite: Kohderajauksen ääripisteet Siiri-tietokannasta. Sisältää rakenteet ja suoja-alueen.

Aikaisemmat tutkimukset: V. Adel ja U. Lähdesmäki, tarkastus 22.8.2013

Sijainti ja maasto: Kohde sijaitsee Pispalan pientaloalueella, Pispalanharjun luoteisosassa olevan lakitasanteen luoteisreunalla, alunperin jyrkässä luoteisrinteessä, Pispan koulusta n. 50 m NW, pihapiirissä.

Havaintomahdollisuudet 2018: Huonot kohteeseen varastoidun tavarän vuoksi.

Kohteen kuvaus: Pihan kaakkoiskulmassa sijaitsee 1. maailmasodan aikana rakennettu betoninen linnoituslaitte - konekiväärin tuliasema tai suojahuone, joka on osa Pispalan alueelle vuosina 1915-1917 rakennettua laajaa linnoitusjärjestelmää. Linnoituslaitteen länsipuolelle on liitetty myöhemmin uudempi betonirakenne, kellarin eteinen, joka on kiinni puolustusvarustuksessa. Ns. bunkkeria ja nuorempaa lisäosaa on käytetty kellarina. Linnoituslaitte on rakennettu karkeasta, runsaasti kiviä sisältävästä betonista. Sen katto on länsireunasta viistottu ampumasuojille ja tuliasemille ominaiseen tapaan. Osa länsi- ja pohjoisseinästä on rikkoutunut. Betonisen katon sisäpinnassa on hirsirakenteen jättämiä painaumiä, mikä on tyyppillistä Pispalan linnoitteille. Linnoituslaitte on ollut kokonaan maan peittämä ja se on tullut esille pihalla tehdyissä kaivutöissä. Rakenteen alkuperäinen sisäänkäynti on ollut itäpuolella ja sijaitsee nykyään maan alla. Nykyinen kulku rakenteeseen on länsipuolelta.

Kohteen laajuus: Koko rakenteen ulkomitat: 5 x 4 m. Puolustusvarustuksen sisämitat: 290-300 cm x 380-400 cm, korkeus: 220 cm. Sekundaarinen sisäänkäyntiaukko rakenteen länsipuolella on noin kaksi metriä leveä. Leveyden täsmällinen mittaaminen on vaikeaa, koska kulkuaukko on toiselta sivulta avoin. Rakenteen etualalle oli kasattu runsaasti kiviä ja sekundaarisen kulkuaukon edustaa oli pengerrytetty (ks. liitekartta 1). Yksi sisäänmenoaukon seinistä on tyhjän päällä, eli siinä ei ole kannattavaa rakennetta. Rakenteeseen liittyvän kellariosan ulkomitat ovat 250 x 250 cm, sisämitat noin 100 cm x 150 cm.

Lähteet

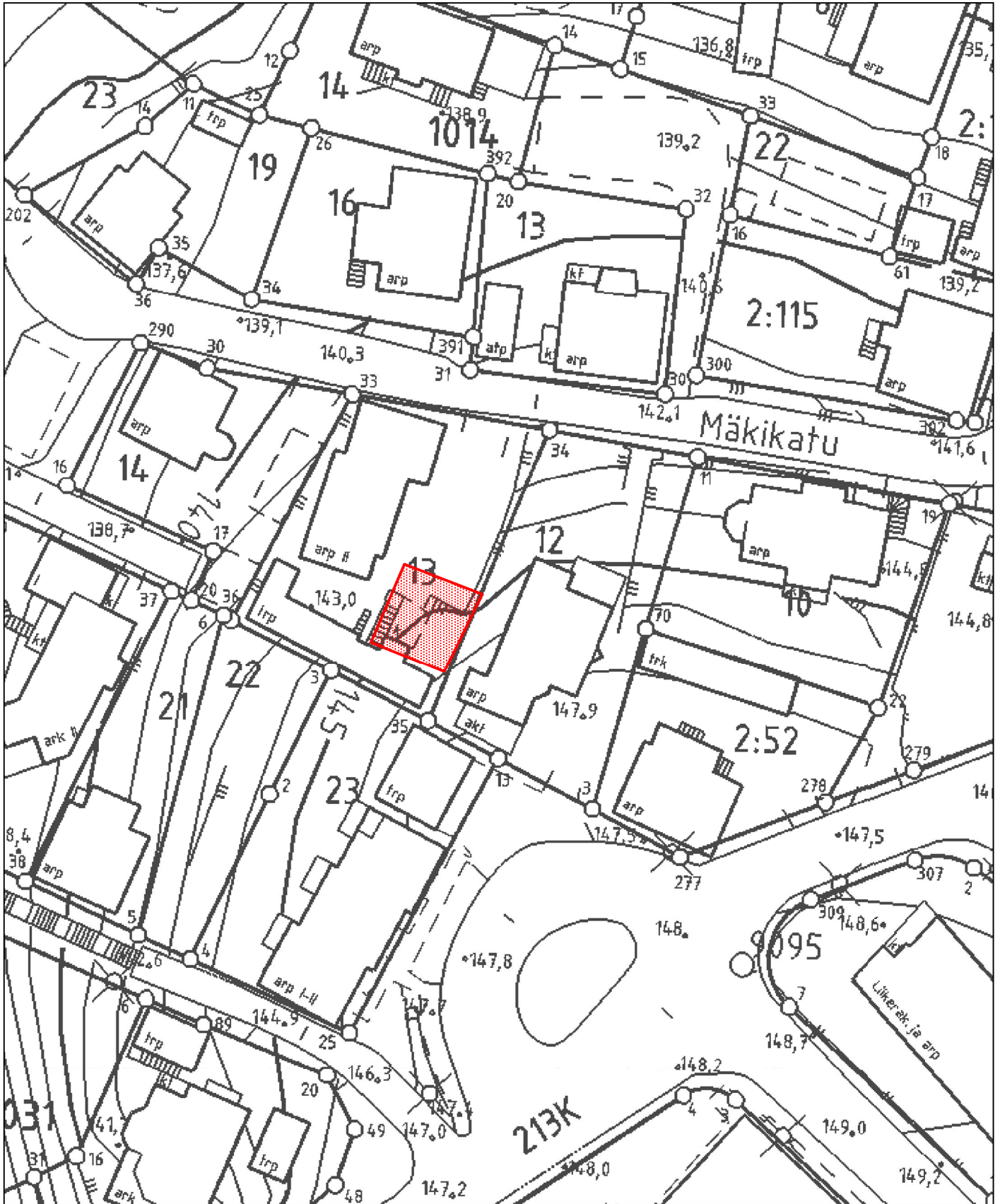
Painamattomat lähteet:

Adel, Vadim 2008. *Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008*. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Adel, Vadin & Lähdesmäki, Ulla 2013. *Tarkastusraportti, Mäkikatu 35*. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Painetut lähteet:

Adel, Vadim 2009. I maailmansodan aikaisten linnoitusten inventointi Tampereen Pispalassa. *Pirkanmaan alta: arkeologisia tutkimuksia* 10: 70–80.



Mäkikatu 35, Muinaisjäännösalueen rajaus
Mittakaava: 1:500